

ZAHODNI BALKAN

Evropska unija je oblikovala politiko v podporo postopnemu vključevanju držav Zahodnega Balkana v Unijo. Kot prva izmed sedmih držav je 1. julija 2013 pristopila Hrvaška, Črna gora, Srbija, Republika Severna Makedonija in Albanija pa so uradne kandidatke. S Črno goro in Srbijo so se začela pristopna pogajanja ter odprla poglavja, Bosna in Hercegovina ter Kosovo pa sta potencialni državi kandidatki.

PРАВNA PODLAGA

- Naslov V Pogodbe o Evropski uniji (PEU): zunanje delovanje EU;
- člen 207 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU): mednarodni trgovinski sporazumi;
- člen 49 PEU: merila za prošnjo in članstvo.

CILJI

Evropska unija si prizadeva za spodbujanje miru, stabilnosti in gospodarskega razvoja Zahodnega Balkana ter za odpiranje možnosti za vključitev v EU.

OZADJE

Leta 1999 je EU sprožila stabilizacijsko-pridružitveni proces, ki je okvir za odnose med EU in državami te regije, in pakt stabilnosti kot širšo pobudo, ki vključuje vse glavne mednarodne akterje. Pakt stabilnosti je leta 2008 nasledil Svet za regionalno sodelovanje. Evropski svet je na zasedanju v Solunu leta 2003 ponovno poudaril, da so vse države iz omenjenega procesa potencialne kandidatke za članstvo v EU. Ta „evropska perspektiva“ je bila ponovno potrjena v strategiji Komisije glede Zahodnega Balkana iz februarja 2018 in v izjavi iz Sofije, sprejeti po vrhu EU-Zahodni Balkan dne 17. maja 2018 v bolgarski prestolnici.

INSTRUMENTI

A. Stabilizacijsko-pridružitveni proces

Stabilizacijsko-pridružitveni proces, ki se je začel leta 1999, je strateški okvir, ki podpira postopno približevanje držav Zahodnega Balkana Evropski uniji. Temelji na dvostranskih pogodbenih razmerjih, finančni pomoči, političnem dialogu, trgovinskih odnosih in regionalnem sodelovanju.

Pogodbena razmerja imajo obliko stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov. Ti urejajo politično in gospodarsko sodelovanje ter vzpostavitev območij proste trgovine z državami te regije. Sporazumi, ki temeljijo na skupnih demokratičnih načelih, človekovih pravicah in načelih pravne države, vzpostavljajo tudi strukture stalnega sodelovanja. Njihovo uporabo in izvajanje nadzira stabilizacijsko-pridružitveni svet, ki se sestaja letno na ministrski ravni. Pomaga mu stabilizacijsko-pridružitveni odbor. Stabilizacijsko-pridružitveni parlamentarni odbor pa omogoča sodelovanje med parlamenti držav Zahodnega Balkana in Evropskim parlamentom.

Od začetka veljavnosti stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma s Kosovom aprila 2016 veljajo stabilizacijsko-pridružitveni sporazumi z vsemi državami Zahodnega Balkana in potencialnimi kandidatki. V primeru Kosova gre za stabilizacijsko-pridružitveni sporazum, ki ga sklene samo EU in ga državam članicam ni treba ratificirati (pet držav članic ne priznava Kosova kot neodvisne države). Trgovina in trgovinski vidiki stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma so vključeni v začasne sporazume, ki običajno začnejo veljati kmalu po podpisu, saj je trgovina v izključni pristojnosti EU.

B. Pristopni proces

Države prosilke za pristop k EU morajo izpolnjevati kopenhavska politična merila (glej poglavje z naslovom Širitev Unije). Ko je država priznana kot kandidatka, napreduje skozi različne faze s hitrostjo, ki je v veliki meri odvisna od njenih lastnih dosežkov in napredka.

Vsaka država kandidatka mora sprejeti in izvajati celotno zakonodajo EU, tj. pravni red Unije. Komisija o napredku poroča v svojih letnih poročilih za posamezne države. Vse pomembne odločitve sprejema Svet, in sicer soglasno, od začetka pogajanj do njihovega zaključka. Pristopno pogodbo morata potrditi Parlament in Svet, nato pa jo morajo ratificirati vse države pogodbenice.

Države kandidatke in potencialne kandidatke prejemajo finančno pomoč za izvedbo potrebnih reform. Od leta 2007 se predpristopna pomoč financira iz enega samega poenotenega instrumenta: instrumenta za predpristopno pomoč.

Večina držav kandidat in potencialnih kandidat lahko sodeluje tudi v programih EU.

C. Regionalno sodelovanje

Evropsko povezovanje in regionalno sodelovanje sta tesno prepletena. Eden od ključnih ciljev stabilizacijsko-pridružitvenega procesa je spodbujanje držav v regiji k medsebojnemu sodelovanju na najrazličnejših področjih, tudi pri pregonu vojnih zločinov, mejnih vprašanjih, beguncih in v boju proti organiziranemu kriminalu. Poseben sestavni del instrumenta za predpristopno pomoč je posvečen regionalnemu sodelovanju in čezmejnemu programom.

Svet za regionalno sodelovanje, ki ima sedež v Sarajevu, deluje v okviru smernic, ki jih zagotavlja proces sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECF). S svojim delovanjem podpira evropska in evro-atlantska prizadevanja svojih članic, ki niso članice EU, ter razvija sodelovanje na področjih, kot so gospodarski in socialni razvoj, energetika in infrastruktura, pravosodje in notranje zadeve, varnostno sodelovanje, krepitev

človeškega kapitala in parlamentarni odnosi. Svet za regionalno sodelovanje podpirajo, in v njem sodelujejo, EU in številne države članice.

Druga pomembna regionalna pobuda je Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA). Poleg tega države Zahodnega Balkana sodelujejo v številnih regionalnih okvirih.

D. Potovanja brez vizumov

Potovanje brez vizumov v schengensko območje je od decembra 2009 dovoljeno državljanom (takratne) Nekdanje jugoslovanske republike Makedonije, Črne gore in Srbije, od novembra 2010 pa tudi državljanom Albanije in Bosne in Hercegovine. Januarja 2012 se je začel dialog o liberalizaciji vizumskega režima s Kosovom. Julija 2018 je Komisija potrdila, da je Kosovo izpolnilo še zadnje neizpolnjeno merilo. Septembra 2018 je temu sledil Evropski parlament in sklenil, da bo začel medinstitucionalna pogajanja, ki še trajajo.

SEDANJE STANJE

A. Albanija

Albanija je za članstvo v EU zaprosila 28. aprila 2009. Leta 2012 je Komisija ugotovila viden napredek in priporočila, naj se državi odobri status kandidatke pod pogojem, da sprejme še neizvedene reforme. Ta pogoj je država večinoma izpolnila pred parlamentarnimi volitvami junija 2013. Komisija je oktobra 2013 nedvoumno priporočila, naj se Albaniji podeli status kandidatke za članstvo v EU, ki ga je prejela junija 2014. Glede na napredek države je Komisija v svojih poročilih za leti 2016 in 2018 priporočila začetek pristopnih pogajanj z Albanijo. Junija 2018 se je Svet strinjal z možnostjo začetka pristopnih pogajanj z Albanijo junija 2019, če bodo izpolnjeni potrebni pogoji.

B. Bosna in Hercegovina

Bosna in Hercegovina je potencialna država kandidatka. Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum je bil podpisan po koncu pogajanj junija 2008, a je bil začetek njegove veljavnosti zamrznjen, predvsem zato, ker Bosna in Hercegovina ni izvajala ene ključnih sodb Evropskega sodišča za človekove pravice. „Prenovljeni pristop“ EU do države, s katerim se večja pozornost namenja gospodarskemu upravljanju, je omogočil, da je stabilizacijsko-pridružitveni sporazum končno začel veljati 1. junija 2015. Država je 15. februarja 2016 predložila prošnjo za članstvo. Komisija zdaj pripravlja svoje mnenje na podlagi odgovorov Bosne in Hercegovine na obsežen vprašalnik. Medtem pa nezmožnost parlamenta Bosne in Hercegovine, da bi se dogovoril o poslovniku za srečanja z Evropskim parlamentom (dvakrat letno), pomeni, da takšnih srečanj ni bilo že od novembra 2015. To pomeni, da Bosna in Hercegovina krši stabilizacijsko-pridružitveni sporazum.

C. Republika Severna Makedonija

(Takratna) Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija je marca 2004 zaprosila za članstvo v EU, decembra 2005 pa je dobila status države kandidatke. Vendar se pristopna pogajanja niso mogla začeti, zlasti zaradi spora z Grčijo zaradi uporabe imena „Makedonija“. Ta spor je bil uspešno rešen s „Prespanskim sporazumom“ o novem imenu države – Severna Makedonija –, ki je začel veljati februarja 2019.

Komisija od leta 2009 vztrajno priporoča, naj se pristopna pogajanja začnejo, kar Parlament že od začetka podpira. Junija 2018 se je Svet strinjal z možnostjo začetka pristopnih pogajanj s Severno Makedonijo junija 2019, če bodo izpolnjeni potrebni pogoji.

D. Kosovo

Kosovo je – tako kot Bosna in Hercegovina – potencialna država kandidatka za pristop k EU. Februarja 2008 je enostransko razglasilo neodvisnost. Neodvisnost Kosova so priznale vse države članice razen petih (Cipra, Grčije, Romunije, Slovaške in Španije). Od držav v regiji Kosova nista priznali Srbija ter Bosna in Hercegovina. Junija 2012 je bil izdan načrt za liberalizacijo vizumske ureditve. Julija 2018 je Komisija potrdila, da je Kosovo izpolnilo še zadnje neizpolnjeno merilo. Septembra 2018 je temu sledil Evropski parlament in sklenil, da bo začel medinstitucionalna pogajanja, ki še trajajo. Potem ko sta Beograd in Priština aprila 2013 dosegla prelomen dogovor o normalizaciji odnosov („dogovor iz Bruslja“), je Evropski svet junija 2013 sklenil začeti pogajanja o stabilizacijsko-pridružitvenem sporazumu s Kosovom. Veljati je začel 1. aprila 2016. Prihodnje vključevanje Kosova v EU ostaja, podobno kot v primeru Srbije, tesno povezano z dialogom na visoki ravni med Kosovom in Srbijo pod pokroviteljstvom EU, ki bi moral voditi k pravno zavezujočemu in celovitemu dogovoru o normalizaciji njihovih odnosov.

E. Črna gora

Črna gora, ki je postala neodvisna leta 2006, je za članstvo v EU zaprosila decembra 2008. Status kandidatke je dobila decembra 2010, pristopna pogajanja pa so se začela junija 2012. Pogajanja o ključnih poglavjih o pravni državi – poglavju 23 o pravosodnih reformah in temeljnih pravicah ter poglavju 24 o svobodi, varnosti in pravici – so se v skladu z „novim pristopom“ EU do pristopnega procesa začela že v zgodnji fazi, decembra 2013. Do konca leta 2018 je bilo odprtih 32 od 35 pogajalskih poglavij. Komisija je februarja 2018 objavila novo strategijo za Zahodni Balkan, v kateri je navedeno, da bi se lahko Črna gora (in Srbija) pridružili EU do leta 2025, vendar priznava, da je ta cilj „izjemno ambiciozen“.

F. Srbija

Srbija je prošnjo za članstvo v EU vložila decembra 2009 in dobila status kandidatke marca 2012, potem ko sta Beograd in Priština dosegla sporazum o regionalni zastopanosti Kosova. Pristopna pogajanja so se uradno začela 21. januarja 2014. Decembra 2015 sta bili odprti prvi dve poglavji, med njima tisto o normalizaciji odnosov s Kosovom. Ključni poglavji 23 in 24 o pravni državi sta bili odprti 18. julija 2016. Do konca junija 2018 je bilo odprtih 16 pogajalskih poglavij. Komisija je februarja 2018 objavila novo strategijo za Zahodni Balkan, v kateri je navedeno, da bi se lahko Srbija (in Črna gora) pridružili EU do leta 2025, vendar priznava, da je ta cilj „izjemno ambiciozen“. Prihodnje vključevanje Srbije v EU ostaja, podobno kot v primeru Kosova, tesno povezano z dialogom na visoki ravni med Srbijo in Kosovom pod pokroviteljstvom EU, ki bi moral voditi k pravno zavezujočemu in celovitemu dogovoru o normalizaciji njihovih odnosov.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Parlament je v celoti vključen v stabilizacijsko-pridružitveni proces in njegova odobritev je potrebna za sklenitev vseh stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov (člen 218(6) PDEU). Odobriti mora tudi vsako novo pridružitve EU (člen 49 PEU). Poleg tega prek svojih proračunskih pristojnosti neposredno vpliva na zneske, dodeljene za instrument za predpristopno pomoč. Parlamentarni Odbor za zunanje zadeve imenuje stalne poročevalce za vse države kandidatke in potencialne države kandidatke. Parlament svoja stališča o širitvi izraža v obliki letnih resolucij, s katerimi se odzove na najnovejša letna poročila Komisije za posamezne države. Prek svojih delegacij pa vzdržuje tudi redne dvostranske odnose s parlamenti držav Zahodnega Balkana; te delegacije na srečanjih s sogovorniki iz držav Zahodnega Balkana načeloma dvakrat letno razpravljajo o pomembnih vprašanjih v zvezi s stabilizacijsko-pridružitvenim procesom in procesom pristopa k EU.

André De Munter
04/2019

